

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ
เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
The Development of Silk Weaving Products Using Wisdom of Buddhist-Oriented
Prasat Hin Pattern Design for Product Value Creation Through Community
Participation Processes in Sisaket Province.

สุทัศน์ ประทุมแก้ว^{1*}, พระสมุห์ธงชัย มนต์วีรังศ์¹, พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต (ศรีทน)¹ และ อุทัย ภูคดหิน²
Suthat Pratoomkaew^{1*}, Phrasamu Thongchai Montreevong¹, Phra Seksan Thanyutto (Sriton)¹
and Uthai Phukodhin²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist College¹

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus²

*Corresponding author, e-mail: Suthatpar.b@gmail.com

วันที่รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 14 พฤษภาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 6 กรกฎาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา (2) เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมและลวดลายปราสาทหินด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ และ (3) เพื่อประเมินผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับกลุ่มพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรม กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง นักวิชาการพัฒนาชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 25 รูป/คน โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า

ชุมชนผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดศรีสะเกษมีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ทั้งด้านเทคนิคการทอแบบดั้งเดิมและความผูกพันกับปราสาทหินในฐานะมรดกทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และพระพุทธศาสนา ซึ่งการออกแบบลวดลายปราสาทหินยังมีการนำมาบูรณาการการออกแบบสู่ผืนผ้าค่อนข้างจำกัด และยังขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ การประยุกต์แนวคิดทางพระพุทธศาสนายังอยู่ในระดับสัญลักษณ์ ทำให้ศักยภาพของปราสาทหินในฐานะแรงบันดาลใจเชิงสร้างสรรค์ยังไม่ถูกใช้เต็มที่ในชุมชน และสังคมทั่วไป

กระบวนการพัฒนาดำเนินการตามแนวคิดวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้ทอผ้า ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น นักออกแบบ และนักวิจัย ร่วมถอดรหัสลวดลายปราสาทหิน ออกแบบ ทดลองทอ และปรับปรุงผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดลวดลายผ้าไหมใหม่ที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างชัดเจน และบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมกับแนวคิดร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม ผลที่เกิดจากการออกแบบลวดลายปราสาทหินจะ

ปรากฏในผืนผ้าไหมทอมือที่เป็นลวดลายของปราสาทแต่ละแห่งที่กลุ่มกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง จังหวัดศรีสะเกษ
รังสรรค์ขึ้น ประกอบด้วย ลวดลายปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ ลวดลายปราสาทหินวัดสระกำแพงน้อย
ลวดลายปราสาทหินวัดบ้านปราสาท ลวดลายปราสาทหินปรังค์ภู และลวดลายปราสาทหินโดนตวล

ผลการประเมินพบว่า ระดับผลผลิตเกิดผ้าไหมลวดลายใหม่ที่มีความงดงามและพัฒนาเป็นสินค้า
เชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย ระดับผลลัพธ์สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและได้รับการยอมรับจากตลาดมากขึ้น และระดับ
ผลกระทบ กระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้กรอบพุทธธรรมช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง การถ่ายทอดภูมิปัญญา และ
ความยั่งยืนของชุมชน อันนำไปสู่การยกระดับผ้าไหมศรีสะเกษเป็นสินค้าเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมในระยะยาว

คำสำคัญ : การพัฒนาผลิตภัณฑ์, การทอผ้าไหม, การออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ, การสร้างมูลค่า
ผลิตภัณฑ์, กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research aimed to: (1) study the conditions of silk weaving product development through the wisdom of stone castle pattern design based on Buddhist concepts; (2) develop silk weaving products and stone castle patterns through a community participatory process in Si Sa Ket Province; and (3) evaluate the product development outcomes in order to create cultural and economic value added. This study employed a participatory qualitative research methodology. Data were collected through interviews and action research involving Buddhist monks knowledgeable in Buddhist principles, the Ban Hua Chang women's silk weaving group, community development academics, and local philosophers, totaling 25 participants. The research instrument used was an in-depth interview form.

The findings revealed that:

The silk-weaving communities in Si Sa Ket Province possess strong cultural capital and local wisdom, particularly in traditional weaving techniques and their connection to stone castles as historical, artistic, and Buddhist heritage sites. However, the integration of stone castle motifs into textile design remains limited and lacks systematic development. The application of Buddhist concepts is still largely symbolic, resulting in the underutilization of the creative potential of stone castles as a source of inspiration within both the community and society at large.

The development process was conducted according to the Participatory Action Research approach, allowing weavers, community leaders, local philosophers, designers, and researchers to collaboratively decode stone castle motifs, design patterns, experiment with weaving, and continuously improve the products. As a result, new silk patterns reflecting local identity were created, successfully integrating traditional knowledge with contemporary concepts. The newly designed stone castle motifs appeared on handwoven silk fabrics inspired by various stone castles created by the Ban Hua Chang women's silk weaving group in Si Sa Ket Province, including patterns

based on Wat Sa Kamphaeng Yai Stone Castle, Wat Sa Kamphaeng Noi Stone Castle, Ban Prasat Stone Castle, Prang Ku Stone Castle, and Don Tual Stone Castle.

The evaluation showed that at the output level, beautiful new silk patterns were created and developed into contemporary cultural products. At the outcome level, these products generated added value and gained wider market acceptance. At the impact level, the participatory process under the framework of Buddhist Dhamma helped strengthen the community, facilitate the transmission of local wisdom, and promote community sustainability, ultimately leading to the long-term elevation of Sisaket silk as an ethical and cultural product.

Keywords: Product Development, Silk Weaving, Buddhist-Oriented Stone Castle Pattern Design, Product Value Creation, Community Participation Process

บทนำ

ภายใต้บริบทการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน ประเทศต่าง ๆ ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่ผันผวน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อความมั่นคงและทิศทางการพัฒนา โดยเฉพาะวิกฤติ ระดับโลกที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้รัฐต้องเร่งกำหนดนโยบายและ มาตรการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและทันท่วงที (นิศารัตน์ ไชยวงศ์ศักดิ์ และคณะ, 2566) ประเทศไทยซึ่งกำลัง ก้าวสู่การเป็นประเทศพัฒนา เผชิญการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตจากสังคมดั้งเดิมสู่การให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรม และวัตถุนิยมมากขึ้น แม้การพัฒนาจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณูปโภค แต่ขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบเชิงลบต่อชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความอ่อนแอ การพึ่งพาตลาดมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกลดบทบาทหรือเลือนหายไป

จังหวัดศรีสะเกษนับเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันโดดเด่น โดยเฉพาะกลุ่มปราสาท หินโบราณที่สะท้อนอิทธิพลอารยธรรมขอมและความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในภูมิภาคอีสานใต้ อันประกอบด้วย ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ ปราสาทหินวัดสระกำแพงน้อย ปราสาทหินวัดบ้านปราสาท ปราสาทหินปรังค์กู และ ปราสาทหินโดนตวล ซึ่งล้วนเป็นโบราณสถานสำคัญที่แสดงถึงภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ความเชื่อ และ วิถีชีวิตของผู้คนในอดีต ปราสาทหินเหล่านี้มิได้เป็นเพียงมรดกทางโบราณคดีเท่านั้น หากยังเป็นสัญลักษณ์ของ ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและฮินดูที่ผสมผสานอยู่ในสังคมอีสานใต้มาอย่างยาวนาน ลวดลายประติมากรรม เส้นสาย และองค์ประกอบทางศิลปะที่ปรากฏบนปราสาทหิน จึงสามารถนำมาถอดรหัสและประยุกต์ใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างมีคุณค่า ในมิติทางพระพุทธศาสนา ปราสาทหินในพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษยังสะท้อนแนวคิดเรื่องการสร้างพุทธศิลป์ เพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นสื่อกลางแห่งการเรียนรู้คุณค่าทาง จิตใจ อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านความประณีต ความวิริยะอุตสาหะ ความสามัคคีของชุมชน และการสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น การนำลวดลายปราสาท หินมาบูรณาการกับการออกแบบผ้าไหม จึงมิใช่เพียงการสร้างความงดงามเชิงรูปแบบ แต่ยังเป็นกระบวนการ ถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจริยธรรมเชิงพุทธลงสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน อันสอดคล้องกับแนวคิด การพัฒนาที่ยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการใช้ทุนทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์แก่ ชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคุณธรรม ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว หน่วยงาน โรงเรียน และชุมชน (พระอริการโสภณ ปิยธมโม (กิ่งแก้ว) และคณะ, 2564) โดยเปิดพื้นที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเอง ดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและสังคม (พระมหาธนาธิป สีสสุโท, 2568) ขณะเดียวกัน แนวทางการพัฒนาดังกล่าวยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก การสร้างรายได้และการจ้างงาน การพัฒนาศักยภาพประชากร และการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง (หทัยชนก คะตะสมบูรณ์, 2564)

บริบทพื้นที่วิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นกลุ่มชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมพื้นบ้านของท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน สมาชิกในชุมชนมีองค์ความรู้ด้านการคัดเลือกเส้นไหม การย้อมสีธรรมชาติ และการทอผ้าไหมลวดลายพื้นถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวอีสานได้ แม้ว่าชุมชนจะมีศักยภาพด้านงานหัตถกรรมสูง แต่ยังประสบปัญหาด้านการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ และการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับความต้องการของตลาดร่วมสมัย ดังนั้น การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธมาบูรณาการร่วมกับภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

การสร้างมูลค่าเพิ่ม หมายถึง กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้นผ่านการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมให้มีคุณลักษณะหรือฟังก์ชันที่ดีขึ้น และการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภคอย่างเหมาะสม (เอมอร แสนภูวา, 2566) ทั้งนี้ การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถของผู้ประกอบการในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจัดการวัตถุดิบ การผลิต จนถึงการตลาด (ปรีชา ปาโนรัมย์ และคณะ, 2563) โดยการบูรณาการการพัฒนาผลิตภัณฑ์เข้ากับประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และบริบทภูมิสังคมสามารถช่วยยกระดับคุณค่าและมูลค่าของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษเป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้กรอบแนวคิดทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมุ่งสร้างเศรษฐกิจคุณธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ปาริชาติ คุณปลื้ม, 2564)

จากเหตุผลดังกล่าว การวิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชนควบคู่กับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ปัจจุบัน ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือกำลังเผชิญภาวะเสื่อมถอยจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ อีกทั้งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมชุมชนยังขาดเอกลักษณ์ด้านการออกแบบและขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธมาบูรณาการกับการทอผ้าไหมอย่างมีส่วนร่วม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเชื่อมโยงคุณค่า

ทางวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความยั่งยืนให้แก่วิสาหกิจชุมชนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมและการออกแบบลวดลายปราสาทหินด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อประเมินผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

การทบทวนวรรณกรรม

พระพรสวรรค์ ใจตรง และคณะ (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินของชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า ชาวบ้านปะอาวได้สืบสานการทอผ้าไหมและการย้อมผ้าดำด้วยมะเกลือมาต่อเนื่อง โดยเฉพาะช่วงกันยายน-พฤศจิกายนที่ผลมะเกลือออก ผ้าดำมะเกลือมักถูกนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงถึงภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งยังสะท้อนคุณค่าของผ้าลายลูกแก้ว 4 ด้าน ได้แก่

- 1) เอกลักษณ์ชุมชน ผ้าแพรวเหยียบย้อมดำมะเกลือลายลูกแก้วเป็นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนความเป็นชุมชนและดึงดูดสายตาผู้พบเห็น
- 2) การเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านใช้ผลมะเกลือย้อมผ้า รู้คุณค่าและพยายามรักษาดันมะเกลือ แม้จะเผชิญปัญหาพื้นที่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และปลูกป่าที่ลดลง
- 3) ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม การทอผ้าที่ประณีตและเหมาะแก่การใช้งาน ช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ความรัก และความผูกพันในท้องถิ่น
- 4) วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ผ้าไหมถูกใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำสบง จีวร สังฆาฏิ หรือห่มพระพุทธรูป

มานิช ริทินโย และคณะ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดปรับระยะเส้นไหมยืนในกระบวนการทอผ้าไหมด้วยเทคนิค ECRS” พบว่า ผ้าไหมเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกายที่มีความสวยงามและเอกลักษณ์ อาชีพทอผ้าไหมพบทั่วทุกภาคของไทย แต่ที่มีชื่อเสียงที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีภูมิปัญญาการทอผ้าไหมสืบทอดกันมายาวนานจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า

สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมสัมมาชีพของหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า แนวทางเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากวิสาหกิจชุมชน มุ่งเน้นการเรียนรู้จากธุรกิจต้นแบบ การศึกษาดูงาน การประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการฝึกฝน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และสร้างความสุขแก่ครอบครัวและชุมชน

โพธิ์พงศ์ ฉัตรนันทภรณ์ (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาและพัฒนาของที่ระลึกจุดท่องเที่ยวชุมชนตามอัตลักษณ์วัฒนธรรมชาวกูย บ้านร่งระ อำเภอบางแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า การทำผ้าส่วหรือของที่ระลึกเป็น

อาชีพเสริมของชุมชน โดยสืบทอดองค์ความรู้การทอและย้อมผ้าจากบรรพบุรุษในรูปแบบดั้งเดิม ต่อมามีการพัฒนาโดยนำสีย้อมธรรมชาติจากดินภูเขาไฟศรีสะเกษ หรือสีลาวา มาใช้ร่วมกับฝ้ายอมมะเกลือดั้งเดิม การพัฒนาของที่ระลึกดังกล่าวไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือความเชื่อของชุมชน แต่เป็นการดึงดูดทุนทางวัฒนธรรมออกมาใช้ในการออกแบบให้มีความสวยงาม ใช้งานได้จริง และสะท้อนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการตลาดของชุมชน

กมลวรรณ พงษ์กุล และ อีรพงศ์ สงผัด (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาผ้าแสบกลุ่มผ้าพื้นเมืองบ้านหนองม่วง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อพัฒนารูปแบบเครื่องประดับในเชิงพาณิชย์” พบว่า ภูมิปัญญาผ้าแสบของชุมชนดังกล่าวประกอบด้วย กระบวนการผลิต รูปแบบ และลวดลาย โดยกลุ่มผ้าพื้นเมืองบ้านหนองม่วงเป็นกลุ่มที่จัดตั้งใหม่ อาศัยการเรียนรู้จากกลุ่มพัฒนาชุมชนและพัฒนาสตรี ทำให้กระบวนการผลิตแตกต่างจากวิธีดั้งเดิม แต่ยังคงเน้นการสร้างลวดลายที่สวยงาม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครื่องประดับเชิงพาณิชย์

กมลวรรณ พงษ์กุล (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากอัตลักษณ์ลายแสบผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า อัตลักษณ์ลายแสบผ้าของกลุ่มแสบผ้าโพนคือเป็นการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสามารถแบ่งอัตลักษณ์เป็น 2 ด้าน คือ

1) อัตลักษณ์ร่วม โดยทุกกลุ่มแสบผ้าทำเหมือนกัน ทั้งกระบวนการผลิต รูปแบบ ลวดลาย (ดั้งเดิม) ซึ่งมี 10 ลวดลาย ได้แก่ ลายตีนตะขาบ ลายหางสิงห์ ลายโซ่ ลายขามแดง ลายเชิงเทียน ลายใบโพธิ์ ลายดอกพิกุล ลายขั้วตาแหลว ลายดอกไม้ และลายจกดาว และสีของด้ายแสบ คือ สีขาว สีแดง สีเหลือง

2) อัตลักษณ์ปัจเจก คือ ลวดลายที่มีการออกแบบใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์ประจำกลุ่มผ้า มี 3 ลวดลาย ได้แก่ ลายดอกค้อช่อลำตวน ลายดอกค้อ และลายใบค้อ โดยสามารถแบ่งกลุ่มลวดลายได้ 4 กลุ่มลวดลาย คือ 1) ลวดลายสัตว์ (ลายตีนตะขาบ, ลายหางสิงห์, ลายขามแดง) 2) ลวดลายพืชหรือพันธุ์พฤกษา (ลายดอกค้อช่อลำตวน, ลายดอกค้อ, ลายใบค้อ, ลายดอกไม้, ลายใบโพธิ์, ลายดอกพิกุล) 3) ลวดลายสิ่งของเครื่องใช้ (ลายโซ่, ลายเชิงเทียน, ลายกุญแจ, ลายขั้วตาแหลว) และ 4) ลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ (ลายจกดาว)

พิชญา ศรีวิเศษ และ ชนิษฐา เจริญลาภ (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของสารสะท้อนน้ำต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากผ้าไหมทอมือ” พบว่า การทอผ้าในประเทศไทยเป็นงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่แพร่หลายทั่วทุกภูมิภาค โดยแต่ละภูมิภาคมีเทคนิคและลักษณะเฉพาะถิ่นที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ ผ้าทอไม่เพียงเป็นเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น แต่ยังเป็นงานศิลปะที่สะท้อนประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ ความงามของลวดลาย ความประณีตของฝีมือ และการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและอารยธรรมที่กลุ่มชนได้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจนเกิดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมสิ่งทอและผลิตภัณฑ์สิ่งทอให้มีตลาดกว้างขวางขึ้น นอกจากการออกแบบแล้ว คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัย โดยผสมผสานหลักการทางนวัตกรรมสิ่งทอหรือหลักการทางวิทยาศาสตร์เข้ากับการออกแบบผ้าพื้นเมือง เพื่อเพิ่มคุณสมบัติพิเศษต่าง ๆ และสร้างสรรค์ผลงานหัตถอุตสาหกรรมที่มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ฐิติพันธ์ จันทร์หอม (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย” พบว่า ผลิตภัณฑ์สิ่งทอเกิดจากการต่อยอดภูมิปัญญาบรรพบุรุษของชุมชนไทยทรงดำทั้งสี่แห่งในภาคตะวันตกของประเทศไทย ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้กับเครือข่ายภายนอก โดยนำความรู้และประสบการณ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้ามาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่โดยอิงหลักการออกแบบ ผลลัพธ์ดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน และยังทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะท้องถิ่น เช่น การทอผ้า นอกจากนี้ ยังช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน

อัจจิมา ศุภจริยาวัตร (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการส่งออก กรณีศึกษากลุ่มผ้าไหมทอมือบ้านสุขสำราญ จังหวัดสระแก้ว” พบว่า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และช่องทางการจัดจำหน่าย รวมถึงการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสมกับศักยภาพและความสามารถของวิสาหกิจชุมชน ภายใต้แนวคิดความยั่งยืน เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการนำผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้าสู่ตลาดต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยด้านบุคลากรของกลุ่มวิสาหกิจผ้าไหมทอมือบ้านสุขสำราญยังมีความพร้อมต่อการพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ผ้าไหม แต่ปัญหาที่เกิดจากการขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ และความไม่เอาใจจริงเอาใจในการพัฒนาในหลายภาคส่วน เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว อีกทั้งปัญหาเฉพาะด้านการสืบทอดภูมิปัญญาสู่ลูกหลานยังถือเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่สามารถดำเนินต่อไปในระยะยาวได้

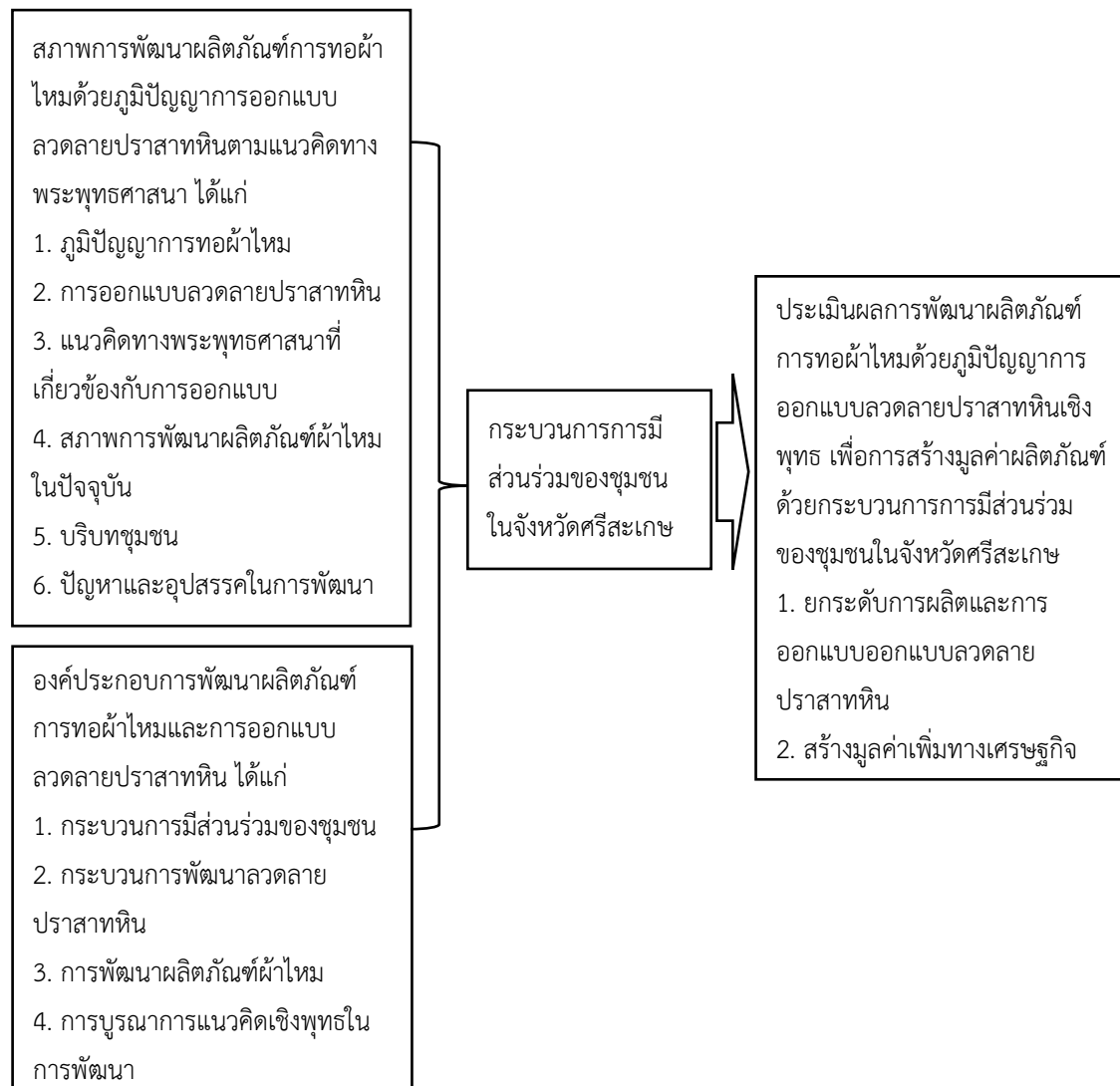
วุฒิพงษ์ ไรจน์เชชมศรี และคณะ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนชุมชนสู่ตลาดสากล กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์ทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านผักหนอก จังหวัดมหาสารคาม” พบว่า จากการสำรวจตลาดผู้บริโภคชาวอเมริกันจำนวน 215 คน และชาวจีน 74 คน มีความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความนิยมในสีเขียวธรรมชาติ โทนสีแดง เขียว น้ำเงิน น้ำตาล ความชื่นชอบลวดลายผ้าขนาดเล็กที่จัดวางในบางตำแหน่งของผืนผ้า และแนวโน้มในการสวมใส่ชุดเดรส สูทลำลอง และกระโปรงสั้น พร้อมทั้งการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ร่วมกับศักยภาพของชุมชน พบว่าการทดลองพัฒนาการย้อมสีจากครั้งประตู และสบู่อเลียด รวมถึงการทดลองเทคนิคการใช้มอร์แดน สามารถสร้างสีย้อม 3 สี 9 เฉด จากนั้นดำเนินการออกแบบลวดลายผ้าลายผักหนอกจากชื่อชุมชน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของกิจการ นำไปสู่การแปรรูปตัดเย็บเสื้อผ้าทำงาน และชุดเดรส ภายใต้แบรนด์ Silkella เพื่อนำเสนอเข้าสู่ตลาด ผลการทดสอบผลิตภัณฑ์ใหม่โดยผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความชื่นชอบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ สามารถเสริมภาพลักษณ์ที่ดีแก่ผู้สวมใส่ เหมาะสำหรับการใช้งานในหลากหลายโอกาส และสามารถประสานเข้ากับรูปแบบเสื้อผ้าสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมและผ้าพื้นเมืองในฐานะทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการสืบทอดองค์ความรู้ดั้งเดิม การพัฒนาลวดลายและอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ การประยุกต์ใช้วัสดุธรรมชาติและนวัตกรรมร่วมสมัย ตลอดจนการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจผ่านกระบวนการออกแบบเชิงสร้างสรรค์และการพัฒนาตลาด ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าผ้าไหมมิได้เป็นเพียงผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน แต่เป็นสัญลักษณ์ของวิถีชีวิต ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ ยังพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้ผลิต นักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดการออกแบบร่วมสมัย เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในปัจจุบันได้ ขณะเดียวกัน งานวิจัยหลายชิ้นยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นผ่านลวดลาย สีสันทัน และเรื่องราวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มศักยภาพการแข่งขันและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการทบทวนวรรณกรรมยังพบช่องว่างขององค์ความรู้ที่สำคัญ กล่าวคือ ยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เข้ากับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการนำทุนทางวัฒนธรรมด้านโบราณสถาน ศิลปกรรม และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มาเชื่อมโยงกับกระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังขาดการศึกษาทั้งในเชิงกระบวนการและเชิงการสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมและ

เศรษฐกิจ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญ เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นทุนทางวัฒนธรรม และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย อันจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของผ้าไหมศรีสะเกษ การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้แก่ 1) ความรู้และระบบความรู้ 2) การสั่งความรู้ 3) การถ่ายทอดความรู้ และ 4) การสร้างสรรค์ ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนของ ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์ (2548) ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน 2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยของ อคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้แก่ 1) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน 2) ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ 3) ทฤษฎีการสร้างผู้นำ และ 4) ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร นำมาใช้เป็นกรอบการทำวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธร เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมและการออกแบบลวดลายปราสาทหินด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

(1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ เพื่อทำความเข้าใจแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธร และการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

(2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยประเด็นสำคัญที่นำมาศึกษา ได้แก่ หลักสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดงานหัตถกรรมการทอผ้าไหมและภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดการออกแบบลวดลายปราสาทหิน หลักการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน และทฤษฎีวิวัฒนาการพัฒนาชุมชน

(3) วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาจากเอกสารและแนวคิดเชิงทฤษฎี เพื่อให้เห็นกรอบแนวคิด หลักการ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธร

(4) สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน เพื่อสะท้อนมุมมอง ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธรด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

(5) ประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปใช้เป็นฐานองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธรอย่างเป็นระบบ

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาชุดความรู้และสื่อสร้างสรรค์

การศึกษาในขั้นนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธร เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นสำคัญ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปสังเคราะห์และพัฒนาชุดความรู้และสื่อสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นคำถามตามกรอบการศึกษา เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการ ราษฎรชาวบ้าน และประชาชนในพื้นที่วิจัย ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการ

ออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 3 กิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา กิจกรรมเชิงปฏิบัติการถูกออกแบบให้สอดคล้องกับตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ (1) ภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท (2) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหม และ (4) การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ โดยดำเนินการตามวงจรการวิจัย เชิงปฏิบัติการ คือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) รายละเอียดกิจกรรมมีดังนี้

1) กิจกรรมด้านภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท มุ่งสร้างองค์ความรู้และแรงบันดาลใจจากทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ประกอบด้วยการศึกษาภาคสนามแหล่งปราสาทหินในจังหวัดศรีสะเกษ การถอดรหัสลวดลายและพุทธสัญลักษณ์ผ่านเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ และการออกแบบลวดลายผ้าไหมจากต้นแบบปราสาทหินให้เหมาะสมกับการทอผ้าไหม ส่งผลให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และพุทธศาสนากับการออกแบบลวดลายได้อย่างเป็นรูปธรรม

2) กิจกรรมด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มุ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ผ่านการประชุมวางแผนร่วมกับกลุ่มทอผ้าและผู้นำชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างรุ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหม และการสะท้อนผลการดำเนินงานในแต่ละรอบกิจกรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน

3) กิจกรรมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหม เป็นการนำลวดลายที่ออกแบบแล้วไปสู่การปฏิบัติจริง โดยการทดลองทอผ้าไหมลวดลายปราสาทหินเชิงพุท การปรับปรุงคุณภาพ ผ้าไหมด้านสี เส้นไหม และความประณีต รวมถึงการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย เช่น ผ้าพันคอ เสื้อคลุม หรือเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีอัตลักษณ์และสามารถนำไปใช้เชิงพาณิชย์ได้

4) กิจกรรมด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ มุ่งยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ผ่านการสร้างเรื่องราวผลิตภัณฑ์จากลวดลายปราสาทหินเชิงพุท การออกแบบบรรจุภัณฑ์และการนำเสนอ เชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการประเมินมูลค่าและความพึงพอใจของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งช่วยเพิ่มศักยภาพทางการตลาดและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 4 การเสริมสร้างการรับรู้ของชุมชน

เป็นการเสริมสร้างการรับรู้แก่ชุมชนในพื้นที่วิจัย เพื่อนำองค์ความรู้ไปบูรณาการและประยุกต์ใช้กับชุมชนกลุ่มอื่นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกัน และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ จนเกิดเป็นรูปแบบการปฏิบัติร่วมกันอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักศาสนาที่ชุมชนยึดถือ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เป็นการวิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์จากการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ ต่อยอด และสืบสานมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

3) กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาค้นคว้านี้ได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านหลักธรรม	จำนวน 3 รูป
2) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง	จำนวน 15 คน
3) กลุ่มนักวิชาการพัฒนาชุมชน	จำนวน 3 คน
4) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 4 คน
รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น	จำนวน 25 รูป/คน

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 5 คน
2) กลุ่มนิสิตวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ	จำนวน 5 รูป
รวมผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ	จำนวนทั้งสิ้น 10 รูป/คน

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติใช้กับชุมชนและขยายผลไปยังชุมชนอื่นในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนั้น จึงมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์ 1) กลุ่มพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านหลักธรรม 2) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง 3) กลุ่มนักวิชาการพัฒนาชุมชน 4) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

2) ชุดปฏิบัติการวิจัย การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุท เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือการวิจัยจึงมุ่งเน้นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควบคู่กับเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ประการ โดยสามารถจำแนกชุดปฏิบัติการวิจัยได้ ดังนี้

1) เครื่องมือการวิจัยด้านการศึกษาศาสนาการพัฒนาผลิตภัณฑ์

1.1 การศึกษาภูมิปัญญาและลวดลายปราสาทหินเชิงพุท ลักษณะกิจกรรมเป็นเวทีเรียนรู้และการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับปราสาทหินในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อทำความเข้าใจสภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้า

ใหม่ในบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปกรรม และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) พระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านหลักธรรม (2) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง (3) นักวิชาการพัฒนาชุมชน (4) ประชาชนชาวบ้าน และ (5) นักวิจัย กระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วยการร่วมศึกษาข้อมูล ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับลวดลายปราสาทหินและแนวคิดเชิงพุทธที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผ้าไหม เกณฑ์การประเมินก่อน-หลัง ได้แก่ (1) ระดับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ (2) การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) ความสามารถในการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสนาและลวดลายผ้าไหม

2) เครื่องมือการวิจัยด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบลวดลาย

2.1 การออกแบบลวดลายผ้าไหมจากปราสาทหินเชิงพุทธ ลักษณะกิจกรรมเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อถอดรหัสลวดลายปราสาทหินและออกแบบลวดลายผ้าไหมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วยกลุ่มเดียวกับกิจกรรมข้อ 1.1 กระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมตัดสินใจเลือกต้นแบบลวดลาย และร่วมปรับปรุงลวดลายให้เหมาะสมกับการทอจริง เกณฑ์การประเมินก่อน-หลัง ได้แก่ (1) ความสามารถในการออกแบบลวดลายผ้าไหม (2) ระดับการมีส่วนร่วมและการทำงานเป็นกลุ่ม (3) ความสอดคล้องของลวดลายกับแนวคิดเชิงพุทธ

2.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหม ลักษณะกิจกรรมเป็นการทดลองทอผ้าไหมตามลวดลายที่ออกแบบ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ กระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วยการร่วมลงมือปฏิบัติจริง ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมสรุปบทเรียนจากการทดลองทอ เกณฑ์การประเมินก่อน-หลัง ได้แก่ (1) คุณภาพของผลิตภัณฑ์ผ้าไหม (ลวดลาย สี และความประณีต) (2) ทักษะการทอผ้าไหม (3) ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3) เครื่องมือการวิจัยด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มและการประเมินผล

3.1 การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ลักษณะกิจกรรมเป็นการพัฒนาการนำเสนอผลิตภัณฑ์ เช่น การสร้างเรื่องราวผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการกำหนดแนวทางการตลาดเชิงวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมวิเคราะห์ตลาด ร่วมออกแบบแนวคิดการนำเสนอสินค้า และร่วมประเมินศักยภาพของผลิตภัณฑ์ เกณฑ์การประเมินก่อน-หลัง ได้แก่ (1) ความเข้าใจด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม (2) มูลค่าผลิตภัณฑ์ก่อนและหลังการพัฒนา (3) ความเชื่อมั่นในการนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด

3.2 การประเมินผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ลักษณะกิจกรรมเป็นการสะท้อนผลและประเมินผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยรวม กระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วยการร่วมสะท้อนความคิดเห็น ร่วมประเมินผล และร่วมสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานวิจัย เกณฑ์การประเมินก่อน-หลัง ได้แก่ (1) ระดับความพึงพอใจต่อกระบวนการและผลลัพธ์ (2) การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ (3) ศักยภาพความยั่งยืนของชุมชน

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

(1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้งแบบสัมภาษณ์ และชุดปฏิบัติการวิจัย

(2) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และชุดปฏิบัติการวิจัย เพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

(3) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาในแบบสัมภาษณ์

(4) นำผลการตรวจสอบมาแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์ และชุดปฏิบัติการวิจัย ฉบับสมบูรณ์

(5) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้กำหนดกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 9 ระยะ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งสำรวจและคัดเลือกพื้นที่ต้นแบบหรือชุมชนที่มีการดำเนินงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธรูปในจังหวัดศรีสะเกษ ตามขอบเขตการวิจัยที่กำหนด

2) ดำเนินการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและองค์กรในพื้นที่ที่ใช้เป็นแหล่งศึกษาวิจัย

3) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสำรวจเบื้องต้นมาสังเคราะห์เป็นชุดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธรูป

4) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ กิจกรรม และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

5) กำหนดและจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ โดยเชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญและตัวแทนจากชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์

6) พัฒนาโครงการและกิจกรรมด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหม ด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธรูป ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

7) ดำเนินการสังเกตพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

8) สนับสนุนและส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ การเผยแพร่แนวปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมถึงการผลักดันให้องค์ความรู้ที่ได้ถูกนำไปใช้เป็นบทเรียนและแนวทางการทำงานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

9) สรุปบทเรียนและวิเคราะห์ผลจากการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำไปพัฒนาเป็นชุดองค์ความรู้ และกระบวนการทางสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธรูป เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษอย่างยั่งยืน

6) การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยได้ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้มาจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ซึ่งนำมาประมวลผล วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสรุปสาระสำคัญตามกรอบการศึกษา ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ได้ใช้วิธีการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล และผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา โดยให้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การตีความ และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วง หรือยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่น่าเสนอ วิธีการตรวจสอบดังกล่าวถูกนำมาใช้ทั้งในขั้นข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่ผ่านการตีความแล้ว ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญถูกนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา และนำเสนอควบคู่กับภาพกิจกรรม ชุดองค์ความรู้ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และสื่อวีดิทัศน์ที่

สะท้อนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ เพื่อยืนยันผลการวิจัยเชิงประจักษ์ และเอื้อต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยการวิเคราะห์มุ่งเน้นการสรุปสาระสำคัญของข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก

6) สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปรายผล โดยจำแนกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยอ้างอิงคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและใช้ภาพถ่ายประกอบเพื่อยืนยันประเด็นการวิเคราะห์ตามความเหมาะสม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมเชิงพุทธ และถูกนำไปใช้ในการจัดเวทีประชาคมในพื้นที่ต้นแบบเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการ ราษฎรชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำสื่อเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ รายงานวิจัย วิทยุทัศน์นำเสนอ นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ และหนังสือสรุปองค์ความรู้ ตลอดจนการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน สื่อสารสนเทศ และวารสารทางสังคมศาสตร์ รวมถึงการจัดพิมพ์รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อขยายผลการวิจัยสู่สาธารณชนอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมที่เข้มแข็ง โดยยังคงสืบทอดกระบวนการทอผ้าไหมแบบดั้งเดิม ทั้งการเตรียมเส้นไหม การย้อมสีธรรมชาติ และการทอลวดลายพื้นบ้านผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ส่งผลให้ผ้าไหมของชุมชนมีเอกลักษณ์ด้านความประณีตและคุณค่าทางวัฒนธรรม การสืบทอดองค์ความรู้เริ่มประสบปัญหาจากการลดลงของคนรุ่นใหม่ที่สนใจงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ชุมชนมีความผูกพันกับปราสาทหินสำคัญในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ ปราสาทหินวัดสระกำแพงน้อย ปราสาทหินวัดบ้านปราสาท ปราสาทหินปรางค์กู๋ และปราสาทหินโดนตวล ซึ่งเป็นทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมได้ แต่ยังคงขาดกระบวนการถอดอัตลักษณ์ลวดลายอย่างเป็นระบบ ทำให้การนำลวดลายปราสาทหินมาใช้ยังมีข้อจำกัด ในด้านแนวคิดทางพระพุทธศาสนา พบว่า การทอผ้าไหมของชุมชนมีความเชื่อมโยงกับหลักสัมมาชีพ ความขยัน อดทน และการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ รวมทั้งมีการใช้ผ้าไหมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แต่การบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธเข้าสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ยังไม่ชัดเจน ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ผ้าไหมของชุมชนมีจุดเด่นด้านความประณีตและการใช้วัสดุธรรมชาติ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ การสร้างอัตลักษณ์ร่วมสมัย และการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการตลาด ขณะเดียวกัน ชุมชนยังมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยกลุ่มสตรีทอผ้าไหมมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ทั้งนี้ ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ การขาด

นวัตกรรมด้านการออกแบบ การสืบทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ทีลดลง ข้อจำกัดด้านการตลาดและช่องทางจำหน่าย รวมถึงการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่ลดน้อยลง ซึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนของภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคต

2. ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมและลวดลายปราสาทหินด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและลวดลายปราสาทหินในจังหวัดศรีสะเกษดำเนินการผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มสตรีทอผ้าไหม ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน นักออกแบบ และนักวิชาการ เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมออกแบบ ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนได้ศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบศิลป์ของปราสาทหินสำคัญในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อนำมาถอดอัตลักษณ์ลวดลายและออกแบบเป็นลวดลายผ้าไหมใหม่ ก่อนนำไปทดลองทอและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จนเกิดลวดลายผ้าไหมที่สะท้อนเอกลักษณ์ของปราสาทหินแต่ละแห่ง ได้แก่ ลวดลายปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ ลวดลายปราสาทหินวัดสระกำแพงน้อย ลวดลายปราสาทหินวัดบ้านปราสาท ลวดลายปราสาทหินปราสาทคู และลวดลายปราสาทหินโดนตวล ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ชุมชนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่มีความร่วมสมัย ทั้งด้านรูปแบบ สีเส้น และการประยุกต์ใช้ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ได้ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและสามารถเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการตลาดได้มากขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนยังได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินงาน ทั้งด้านความสามัคคี ความอดทน ความซื่อสัตย์ และการประกอบสัมมาชีพ ทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่ได้มุ่งเพียงด้านเศรษฐกิจ แต่ยังให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจริยธรรมและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนา คือ การเกิดลวดลายผ้าไหมใหม่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่สะท้อนทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดศรีสะเกษ และการเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาอย่างยั่งยืนในอนาคต ซึ่งลวดลายปราสาทหินปรากฏในภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงภาพการออกแบบลวดลายปราสาทหินทั้ง 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา: ฐานันท์ เพ็งแจ่ม (2568)

3. ผลการประเมินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผลการประเมินการพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถสรุปได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับผลผลิต (Output) พบว่า เกิดผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลวดลายใหม่ที่มีความงดงาม แปลกใหม่ และสามารถนำไปแปรรูปเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย เช่น ผ้าพันคอ เสื้อคลุม และเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรม (2) ระดับผลลัพธ์ (Outcome) พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์และเรื่องราวเชิงพุทธศาสนารองรับ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านราคาจำหน่ายและการยอมรับของตลาด ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีโอกาสในการขยายตลาดมากขึ้น และ (3) ระดับผลกระทบ (Impact) พบว่า กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้กรอบพุทธธรรม ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี และความยั่งยืนของชุมชน เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการสืบสานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้มีคุณค่าเพิ่มทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่ได้นำมาพบปรากฏในภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 แสดงการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ

ที่มา: สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ (2568)

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวช้าง จังหวัดศรีสะเกษ มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมที่เข้มแข็ง โดยยังคงสืบทอดกระบวนการทอผ้าไหมแบบดั้งเดิมและมีความผูกพันกับปราสาทหินสำคัญในพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายผ้าไหมได้ และยังพบข้อจำกัดด้านการออกแบบนวัตกรรม การสืบทอดองค์ความรู้ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับตลาดร่วมสมัย กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดำเนินการผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน นักออกแบบ และนักวิชาการ ร่วมกันพัฒนาลวดลาย

ปราสาทหินสุพรรณิศาใหม่ จนเกิดลวดลายใหม่ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของปราสาทหินในจังหวัดศรีสะเกษ พร้อมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่มีความร่วมสมัยและยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ได้ นอกจากนี้ ยังมีการบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ และสัมมาชีพ มาใช้ในการดำเนินงาน ส่งผลให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์มีทั้งคุณค่าทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจริยธรรม ผลการประเมินจึงพบว่า เกิดผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลวดลายใหม่ที่สามารถต่อยอดเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย สร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มโอกาสทางการตลาดให้แก่ชุมชน อีกทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความภาคภูมิใจ และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดศรีสะเกษ

2. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” ได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

สภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษยังคงยึดโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านการทอผ้าไหมและการนำลวดลายจากแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทปราสาทหินมาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ การเชื่อมโยงลวดลายดังกล่าวกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเชิงความหมายและคุณค่าเชิงจริยธรรมยังปรากฏในระดับเชิงสัญลักษณ์ มากกว่าการถอดรหัสเชิงแนวคิดอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ เนื่องจากชุมชนมีความคุ้นเคยกับการสืบทอดลวดลายตามแบบแผนดั้งเดิม แต่ยังขาดกระบวนการอธิบายความหมายเชิงพุทธ เช่น ความไม่เบียดเบียน ความเรียบง่าย และหลักสัมมาชีพ ให้ปรากฏอย่างชัดเจนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ รังสรรค์ นัยพรม (2566) ที่มองว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและงานหัตถกรรมเป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมจากประสบการณ์ของชุมชนและถ่ายทอดผ่านการปฏิบัติ มากกว่าการอธิบายในเชิงทฤษฎี อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียน และเอื้อต่อความเจริญทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจของผู้ประกอบการและสังคมโดยรวม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมและการออกแบบลวดลายปราสาทหินด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มช่างทอผ้า ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธมีความร่วมสมัยมากขึ้น ขณะเดียวกันยังสามารถรักษาลักษณะดั้งเดิมของชุมชนไว้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีบทบาทร่วมกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรม การออกแบบ การทดลองผลิต ไปจนถึงการสะท้อนผลการดำเนินงาน ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ สุพัตรา ยอดสุรางค์ (2562) ที่เห็นว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในผลงานของชุมชน รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนที่ชี้ว่าการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าเพิ่มขึ้นในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

ผลการประเมินการพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตวัฒนธรรม โดยลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธช่วยเสริมสร้างเรื่องราวและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้แก่ผลิตภัณฑ์ แตกต่างจากผ้าไหมทั่วไป กระบวนการพัฒนาดังกล่าว

มิได้มุ่งเน้นเพียงมูลค่าทางการตลาด หากยังให้ความสำคัญกับการยกระดับจิตสำนึกของผู้ผลิตและผู้บริโภคให้ตระหนักถึงคุณค่าของการประกอบอาชีพตามหลักสัมมาชีพและการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของวรพงศ์ แสงผัด และคณะ (2567) ที่เสนอว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มควรบูรณาการมิติทางวัฒนธรรม จริยธรรม และเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเรื่องสัมมาชีพ ซึ่งมุ่งนำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ เพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้มีรายละเอียดข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์การทอผ้าไหมโดยบูรณาการภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ และสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายสนับสนุนอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

1.2 กำหนดนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงงานหัตถกรรมผ้าไหมกับมรดกทางพุทธศิลป์และโบราณสถานในพื้นที่

1.2 พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การออกแบบ การผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ เพื่อให้ชุมชนเป็นเจ้าขององค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาอย่างแท้จริง

1.3 สนับสนุนงบประมาณและเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การศึกษา และพาณิชย์ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าไหมอย่างยั่งยืน

2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำผลการวิจัยไปใช้กำหนดนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงผ้าไหมกับมรดกทางพุทธศิลป์และปราสาทหินในจังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การศึกษา และพาณิชย์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ สร้างรายได้ให้ชุมชน และเสริมความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

2.2 หน่วยงานด้านวัฒนธรรมและการศึกษา สามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธไปใช้จัดทำหลักสูตร กิจกรรมอบรม หรือแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเยาวชนและประชาชนในชุมชน เพื่อส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมและสร้างความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม อันจะช่วยให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและร่วมอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง

2.3 หน่วยงานพัฒนาชุมชน สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาศักยภาพกลุ่มทอผ้าไหม ทั้งด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการกลุ่ม และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มทอผ้าไหมมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นและแข่งขันทางการตลาดได้มากขึ้น

2.4 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มทอผ้าไหม สามารถนำกระบวนการมีส่วนร่วมที่ใช้ในการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทดแทนอื่น ๆ ของชุมชน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นจุดเด่นในการออกแบบ ซึ่งจะช่วยให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีเอกลักษณ์ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่สมาชิกในชุมชน

2.5 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและพาณิชย์ สามารถนำผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลวดลายปราสาทหินเชิงพุทธรูปส่งเสริมด้านการตลาด การสร้างแบรนด์ และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การจัดแสดงสินค้าเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน หรือกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มโอกาสทางการตลาด ขยายฐานลูกค้า และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากขึ้น

2.6 หน่วยงานด้านสังคมและวัฒนธรรม สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นกรณีศึกษาในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมแนวทางการพัฒนาชุมชนที่คำนึงถึงทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจริยธรรม ซึ่งจะช่วยให้สร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี และความยั่งยืนให้แก่ชุมชนในระยะยาว

3) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

3.1 การวิจัยเชิงเปรียบเทียบลวดลายผ้าไหมเชิงพุทธรูปจากปราสาทหินในพื้นที่อื่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ในระดับภูมิภาค

3.2 การวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมระยะยาวของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเชิงวัฒนธรรมต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน

3.3 การวิจัยเชิงนวัตกรรมด้านการออกแบบและการตลาดดิจิทัลของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเชิงพุทธรูปเพื่อรองรับตลาดร่วมสมัยและตลาดสากล

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ พงษ์กุล และ ชีรพงศ์ สงผัด. (2567). การศึกษาภูมิปัญญาผ้าแล้ว กลุ่มผ้าพื้นเมืองบ้านหนองม่วง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อพัฒนารูปแบบเครื่องประดับในเชิงพาณิชย์. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพนธ์*, 19(2), 93 - 104.
- กมลวรรณ พงษ์กุล. (2567). การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากอัตลักษณ์ลายแล้วผ้าในจังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารวิชาการมนุษยและสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 8(1), 71 - 92.
- ฐิติพันธ์ จันทร์หอม. (2559). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(1), 181 - 192.
- ดวงเดือน สมวัฒนศักดิ์. (2548). *วิสาหกิจชุมชน*. กรมส่งเสริมการเกษตร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร*. อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นิสาร์ตัน ไชยวงศ์ศักดิ์, กัสมา กาซอห์น, และ เอกชัย อุตสาหะ. (2566). นวัตกรรมจัดการทางบัญชี เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงราย. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(6), 3156 - 3171.
- ปรีชา ปาโนรัมย์, กุลกันยา ศรีสุข, สุริยา รักการศิลป์, บัญชา จันทราช, และ อาริรัตน์ ลุนลาด. (2563). การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง กรณีอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสหวิทยาการการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 4(1), 22 - 28.

- ปาริชาติ คุณปลื้ม. (2564). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในยุคที่มีการแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส. *วารสารด้านการบริหารธุรกิจและการเมือง*, 10(2), 50 - 61.
- พระพรสวรรค์ ใจตรง, สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระกัญจน์ กนตธมโม และ พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต. (2567). ศึกษากระบวนการทอดผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาการออกแบบลวดลายปราสาทหินของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารพุทธศาสตร์มจร อุบลราชธานี*, 6(2), 1997 - 2008.
- พระมหาธนาธิป สีสสุโข. (2568). แนวคิดทางการเมืองของอริสโตเติล : แนวทางสู่การสร้างสังคมคุณธรรม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 8(2), 217 - 226.
- พระอธิการโสภณ ปิยะมโฆ (กิ่งแก้ว), ละเอียด จงกลณี, และ พระฮอนต้า วาทสพโท (เพิ่มมา). (2564). พลังบวร : พลังหลักของชุมชนคุณธรรม. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 6(1), 69 - 80.
- พิชญา ศรีวิเศษ และ ขนิษฐา เจริญลาภ. (2566). ผลของสารสะท้อนน้ำต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากผ้าไหมทอมือ. *วารสารวิจัย มทร. กรุงเทพฯ*, 17(1), 1 - 14.
- โพธิ์พงศ์ ฉัตรนันทภรณ์. (2567). การศึกษาและพัฒนาของที่ระลึกจุดท่องเที่ยวชุมชนตามอัตลักษณ์ วัฒนธรรมชาวภูยกบ้านระเร อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ. *มนุษยสังคมสาร (มสส.)*, 22(1), 40 - 59.
<https://doi.org/10.14456/jhusoc.2024.3>.
- มานิช ริทินโย, กัมปนาท ถ่ายสูงเนิน, จิตติวัฒน์ นิธิกาญจนาธร, อนุชิต คงฤทธิ์, และ ภรณ์ หลาวทอง. (2563). การพัฒนาชุดปรับระยะเส้นไหมยืนในกระบวนการทอดผ้าไหมด้วยเทคนิค ECRC. *วารสารวิชาการวิศวกรรมศาสตร์ ม.อบ.*, 13(1), 173 - 183.
- รังสรรค์ นัยพรม. (2566). การพัฒนาภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านสู่วัฒนธรรมชุมชนกรณีศึกษา อำเภอโขงเจียม อำเภอสิรินธรและอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 33(1), 80 - 95.
<https://doi.org/10.14456/pyuj.2023.6>.
- วรพงศ์ แสงผัด, เพ็ญศรี ฉิรินัง, วรเดช จันทรร, และ วิพร เกตุแก้ว. (2567). แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนท้องถิ่นไทย. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 9(6), 439 - 448.
- วุฒิพงษ์ ไรจน์เชษมศรี, อภิเชษฐ์ ตีคลี, และ สายฝน จำปาทอง. (2565). การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนชุมชนสู่ตลาดสากล กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์ทอดผ้าไหมมัดหมี่บ้านผักหนอก จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรมบ้านสมเด็จ*, 3(2), 14 - 30.
- สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระพรสวรรค์ ใจตรง, พระกัญจน์ แสงรุ่ง, และ พระมหาธชชัย ธรรมทวี. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมสัมมาชีพของหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ.
- สุภัตรา ยอดสุรางค์. (2562). แนวคิดว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 14(1), 122 - 132.
- หทัยชนก คตะสมบูรณ์. (2564). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านเนินถ่าน หมู่ที่ 6 ตำบลเสือโฮก อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(7), 270 - 286.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย*. คัดัดโสภาคการพิมพ์.
- อัจจิมา ศุภจริยวัตร. (2565). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการส่งออก กรณีศึกษา กลุ่มผ้าไหมทอมือบ้านสุขสำราญ จังหวัดสระแก้ว. *วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ*, 5(1), 429 - 444.

เอมอร แสนภูวา. (2566). การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ของชุมชนประมงพื้นบ้านจอมพระเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน
ชายน้ำห้วยทับทัน-บึงบูรพ์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 17(3), 209 - 226.